

KULTURKRÓNIKA

KAUTSKY KÁROLY

Kautsky 1854 október 16-án született Prágában egy cseh-német házaspár első gyermekeként. Az apja volt cseh, minek következtében annak tekintették őt is, a középiskolában és az egyetemen túrnie kellett osztrák és német társainak a cseheknek „kijáró” megalázó támadásait. Még középiskolás fiatal diák, amikor a husziták mintájára kirobbanó cseh forradalomról, a Habsburgok elűzéséről és a szabad cseh köztársaság kikiáltásáról álmodozik. 1871-ben a francia forradalmárokért és a kommünért lelkesedik. A kommün a szociálizmusra tereli figyelmét, szociálista könyveket olvas, tanul, és 1875 januárjában belép az épp akkor megalakuló osztrák szociáldemokrata pártba. 1882 őszén megalapítja a *Neue Zeit* című tudományos folyóiratot, amely évtizedeken keresztül megtartja vezető helyét. Az egész világ szociálista vezetői — mondhatjuk — ezen a folyóiraton keresztül nevelkedtek, minden ország szociálista gondolkodói e lap hasábjain fejtették ki nézeteiket úgy elméleti, mint taktikai kérdéseket illetően. Itt jelentették meg a történelmi materiálizmus hatása és szempontjai szerint megírt filozófiai, természettudományi, közgazdasági, vallási, irodalmi és művészeti kérdésekkel foglalkozó tanulmányaikat.

1883 év végén Zürichbe, majd Londonba megy, hogy régi álmát, az Engelszel való közvetlen együttműködést és tanulmányainak a British Muzeumban való folytatását megvalósítsa. Londonban jelennek meg első könyvei, melyek közül egy-kettő még ma is kézikönyvtárak számát. Így 1887-ben *Marx gazdasági tanai*, valamint *Morus Tamás és utópiája* 1888-ban, és a *Die Klasseengegensätze von 1789* című könyve 1889-ben.

A németországi kivételes állapotok megszüntetése után, ami az 1890-es februári választások eredménye volt, visszatér Németországba és Stuttgartban, a *Neue Zeit* székhelyén telepedik le. Első nagyobb munkája itt az 1892-ben megjelent *Erfurti program*.

Bismarck kivételes törvényeinek bukása után új korszak kezdődik a német munkásmozgalom történetében és Kautsky életében. Megkezdődik az irányzatok közötti harc. Előbb jobb, majd baloldarról próbálják revízió alá venni a marxizmust. Ebben a harcban a Bernstein által képviselt reformizmus (revizionizmus) ellen száll sikkra. Számos vitairat mellett, amelyeket „a szociálistákra való békés belenövés” elmélete ellen írt, a századforduló éveinek legjelentősebb munkája az 1902-ben megjelent *Szociális forradalom*.

Az 1905-ös orosz forradalom után újabb harcok következnek. Ezúttal a párt balszárnyára került vezetők — Liebknecht, Luxemburg, Ledebour és Lensch ellen, illetve az azok által képviselt elméleti felfogás ellen indít harcot. Az erre a helyzetre alkalmazott

felfogását az 1909-ben megjelent *Hatalom felé vezető ut* fejezi ki.

A XX. század első évtizedében jelennek meg történelmi és tudományos művei. (*A kerszténység eredete, Marx Károly történelmi jelentősége, Az etika és a materialisztikus történetfelfogás*). A *Vorläufer des neueren Sozialismus* három kötetében a plátói és óskeresztény kommunizmustól, a középkori szektákon a német reformáción és Münzer Tamáson át Morus Tamásig a szociálmunkásmozgalmat mutatja be, *A család és házasság eredete, A szaporodás és fejlődés a természetben és a társadalomban* társadalom és természettudományi kutatásainak az eredményei; a *Nemzetiség és nemzetköziség* füzetében a nemzeti államról, a nemzetiségekről és a nemzetköziségről, az *Ältere und neuere Kolonialpolitik*-ban, továbbá a *Sozialismus und Kolonialpolitik* füzeteiben a gyarmati kérdésekről, a *Schippel, Brentano und die Flottenvorlage*-ban a gyarmatbirodalomhoz szükséges tengeri flotta építésével kapcsolatosan mondja el véleményét; a *Kereskedelempolitika és szociáldemokrácia* füzetében pedig azt bizonyítja, hogy az ipari fejlődés gyarmatok nélkül is lehetséges.

A világháború új helyzetet teremt. Kautsky eleinte — a hadihitelek kérdésében — a tartózkodást ajánlja, de amikor látja a kormány imperialista törekvéseit, élesen szembefordul azzal. Ebben a kérdésben több, mint egy évtizedes harag után összetalálkozik Bernsteinnel. Egyformán támadják is jobb és baloldaltól. Izolálják. Hiába minden igyekezete. 1917-ben a szakadás meggátlására, egyik oldal sem hallgat rá. Az új független szociáldemokrata párt vezetőinek többségével nem ért egyet, a régi, reformista vezetés alatt álló párt nem akarja megbocsátani a háború kitörésekor elfoglalt álláspontját. A dolgok odáig jutnak, hogy még a *Neue Zeit* szerkesztését is kivesszék kezéből. A III. internacionálé és a spartakusokkal szembeni ellentéte még nagyobb. Három nagyobb, erősen polemikus hangú könyvet ír az 1918-1921-es időközben a kommunizmus ellen, a Proletariátus diktatúrája, Terrorizmus és kommunizmus és A demokráciától az állami rabszolgaságig címeken. Előbb Lenin, majd Trockij támadják, ő pedig a Szovjetunióval szemben mindinkább tagadó álláspontot foglal el.

1918 novemberében kinevezik külügyminiszteri államtitkárnak, de a független szociáldemokratákkal rövidesen ő is kiválik a kormányból. Tovább dolgozik, kutat a külügyminisztérium irattárában és 1919-ben *Német dokumentumok a háború kitörésére vonatkozólag* címen 4 kötetben, majd *Hogyan tört ki a háború* címen újabb kötetben leplezte le a német diplomácia szerepét a háború kitörésében.

1919-ben ő vezeti a szociálmunkásmozgalmi bizottság munkáját, de az antant hatalmak megakadályozzák a német kormány ilyenirányú törekvéseit. 1920-ban a georgiai menseviki kormány meghívására hosszabb tanulmányutat tesz Georgiában, majd onnan hazatérve, minthogy a *Neue Zeit* szerkesztését nem adják kezébe, Bécsben telepedik le és újból tudományos kutatásokba merül. 1927-ben jelenteti meg élete főművét (az 1800 oldalas *Die materialistische Ge-*

schichtsauffassung-ot), amelynek bevezetőjében a következőket mondja: „Ez a könyv egész életem munkásságának a kivonata. Megmutatja azt a módszert, amellyel egy félévszázadon keresztül dolgoztam...”

Az utolsó évtizedben újabb két nagy munkát adott ki (*Aus der Frühzeit des Marxismus; Krieg und Sozialismus.*)

Pályája értelmét csak egy nagyobb és rendszeres tanulmány mérheti le. Annyi azonban minden behatóbb megokolás nélkül is tény, „hogyan nemzedékeken keresztül hatott számos nagyértékű munkájával (Morus Tamás, Agrárkérdés stb.) s irányított helyes felismeréseivel (az 1905-ös forradalom, a revizionizmus elleni harc.) Sajátos utjának elvi átvilágítását azonban csak nagy kortársaival való (Plechanov, Mehring, Roza Luxemburg) szembeállításából lehet megadni. Egy ilyen elemzés fedi fel azután azokat az összefüggéseket, amelyek közt Kautsky kifejleszti és rendszerbe foglalja azokat az eltéréseit, amikben „tovább vitte” örökségét, a klasszikus és tudományos szociálizmust eredeti útjáról egy sajátos csapásra. Mint élete főművében ő maga mondja: „az én kiindulási pontom mégis más volt és ez felkeltette érdeklődésemet olyan jelenségek iránt, amelyekre Marx és Engels kevesebb ügyet vetettek... Ők Hegeltől indultak ki, én Darwinból. Darwinnal korábban kezdtem foglalkozni, mint Marxszal, az organizmus keletkezésével korábban mint gazdaságtannal, a fajok létért való küzdelemével korábban mint az osztályharccal”. (Die materialistische Geschichtsauffassung. 16. o.) Vagy: „Azt hiszem a közös törvényt, amelynek úgy az emberi, mint az állati és növényi fejlődés alá van vetve abban találom meg, hogy úgy a társadalmak, mint a fajok változásait a környezet változásaira kell visszavezetni. Ahol a környezet nem változik, nem változnak meg azok az organizmusok és organizációk, amelyek azt lakják. Organizmusok és organizációk új formái egy megváltozott környezethez való hozzáidomulás révén jönnek létre”. (I. m. II. 630 o.) Az a kiindulás, amit Kautsky maga jelöl meg természetesen minden vonatkozásban sajátos eltérésekre vezetett Kautsky igen széles elméleti és gyakorlati tevékenységében.

A NÉMETEK ÉS A FRANCIA GYARMATBIRODALOM. A francia lapok és folyóiratok egy idő óta riadtan írják a németek lázas afrikai tevékenységéről, amelynek célja — megállapításuk szerint — nemcsak az elvesztett gyarmatok visszaszerzése, de újak, főleg francia kézben levők, meghódítása. A német propaganda rég és tervszerűen folyik s ha alaposan megvizsgáljuk a németek által eddig gazdasági és politikai befolyásuk révén már is megszerzett fontos stratégiai pontokat, kiderül, hogy a francia gyarmatok bekerítésére vonatkozó terveket eredményesen realizálják a németek.

Németország háborús tervei közismertek. Ezekben a tervekben a kelet- és délkelet-európai államok gazdasági és politikai meghódítása mellett, — ha el is hisszük Hitler azon kijelentéseit, hogy Nyugateurópában nincs semmiféle követelése, — az elvesztett gyarmatok visszaszerzése és újak meghódítása játsza a főszerepet. Akármilyen hihet-